This article from Netherlands Journal of Legal Philosophy is published by Boom juridisch and made available to anonieme bezoeker

Joggli Meihuizen, Noodzakelijk kwaad. De bestraffing van economische collaboratie in Nederland na de Tweede Wereldoorlog, Amsterdam: Boom 2003, 848 p.

Vanaf mei 1940 tot eind 1941 kende de Nederlandse economie een hoogconjunctuur. Vanaf 1942 was er sprake van een terugslag (zie Klemann, *Nederland 1938-1948. Economie en samenleving in jaren van oorlog en bezetting*, 2002). Al direct aan het begin van de bezetting was op zijn minst sprake van welwillendheid van de zijde van Nederlandse industrie jegens Duitse (militaire) opdrachten, zo concludeert Meihuizen op pagina 147. Deze conclusie wordt uitvoerig onderbouwd. Zo heeft de directeur van de prestigieuze werf Koninklijke Werf De Schelde in Vlissingen al op 21 mei aan de Duitse autoriteiten zijn 'Mitarbeit' toegezegd en werd al in juni door de Hollandsche Beton Maatschappij (HBM) op grote schaal een begin gemaakt met de uitbreiding van vliegveld Gilze-Rijen, in de wetenschap dat dit in het belang van de Duitse oorlogsvoering was, met name voor de bombardementen op Engelse steden. *Business as usual*? Meihuizen laat zien dat met name de grote en invloedrijke Nederlandse

industriëlen zich toen al uitdrukkelijk rekenschap hebben gegeven van de eigen strafrechtelijke verantwoordelijkheid krachtens artikel 102 Sr. Zij probeerden zich daarbij in te dekken met behulp van adviezen van de hoogste ambtenaren met in de hoofdrol de secretaris-generaal van het departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, Hirschfeld. Meihuizen gebruikt de term 'collaboratie' in het spoor van de naoorlogse rechtspraak – in de betekenis van 'hulpverlening aan de vijand'. Hij verwerpt expliciet de ook wel gebruikte termen 'aanpassing' en 'accommodatie' omdat ze de negatieve betekenis van het woord 'collaboratie' neutraliseren en een eigen oordeel impliceren 'over de merites van het gedrag van (economische) collaborateurs' (p. 16).

This article from Netherlands Journal of Legal Philosophy is published by Boom juridisch and made available to anonieme bezoeker

Na de bevrijding is de economische collaboratie van het Nederlandse bedrijfsleven slechts in beperkte mate bestraft. In deze imposante studie, vrucht van meer dan vijfentwintig jaar onderzoek, wordt de – uiteindelijk zeer beperkte – naoorlogse bestraffing gedetailleerd beschreven. Het eerste hoofdstuk bevat een analyse van de houding van de Nederlandse overheid en industrie tegenover Duitse opdrachten in mei-juni 1940. In de volgende vier hoofdstukken behandelt de auteur de instanties die betrokken waren bij opsporing, vervolging, berechting en zuivering van economische collaboratie, het regeringsbeleid, het justitieel beleid en tot slot de berechting en zuivering. Hij sluit af met een relatief korte maar zeer duidelijke conclusie (p. 739-751). De regering zag het ter verantwoording roepen van het bedrijfsleven voor de collaboratie als een noodzakelijk kwaad. Om dat kwaad zoveel mogelijk in te dammen werd de voorkeur gegeven aan bedrijfszuivering en fiscale afdoening (vermogensaanwasbelasting) in plaats van bijzondere rechtspleging en eventueel buitengerechtelijke afdoening door het OM. Zelfregulering is dus niet van vandaag of gisteren, hetzelfde geldt voor het gebruik van het fiscale traject – buiten de openbaarheid, en met minder waarborgen voor de burger dan het strafrechtelijke traject. Een 'bruikbare rechtsorde' *avant la lettre*. Meihuizen concludeert dat bij de opsporing en vervolging van economische collaboratie in Nederland de willekeur welig tierde. De bestraffing werd gedicteerd door opportunisme in dienst van de wederopbouw; het resultaat was klassenjustitie.

Dit proefschrift biedt zo een prachtig voorbeeld van *law in action*. Het laat zien welke factoren er zo al een rol spelen bij de bepaling en de effectuering van het recht, waarbij bekende juristen de revue passeren: Donner, Langemeijer, Veegens, et cetera. De mislukking van de bestraffing was het resultaat van onder meer de chaos na de bezetting, het primaat van de wederopbouw, de verschillende instanties die naast elkaar zonder veel samenwerking opereerden, een vaak ondeskundig opsporingsapparaat – zeker tegenover verdachten die als geen ander ingewijd waren in hun

This article from Netherlands Journal of Legal Philosophy is published by Boom juridisch and made available to anonieme bezoeker

bedrijfstak –, politieke interventies (bijvoorbeeld de veelvuldige demarches van Stikker om het beleid bij te sturen), de onbekendheid met wat tijdens de bezetting was gebeurd, en ook het gewoon dichtdraaien van de geldkraan. Kortom, veel grote juridische thema's zijn in dit boek aanwezig; niet in hun zondagse pak, maar in hun doordeweekse kloffie: rechtsgelijkheid, rechtszekerheid, ongeschreven recht, opportuniteitsbeginsel, trias politica, onafhankelijkheid van het OM, et cetera.

Hans Gribnau (Tilburg)